

Ks. Mieczysław Olszewski.
Kuria Metropolitalna Białostocka
Białystok 2005 ss. 439.

DUSZPASTERSTWO PARAFIALNE W ŚWIETLE PROGRAMÓW DUSZPASTERSKICH EPISKOPATU POLSKI 1967-2000. STUDIUM TEOLOGICZNO-PASTORALNE

Sobór Watykański II wyakcentował obraz Kościoła jako wspólnoty. Miejscem, w którym wspólnota ta gromadzi się oraz skupia różnorodną aktywność ludzką i apostołską jest parafia. Poprzez parafię ta aktywność wierzących zostaje wszczepiona w powszechność Kościoła (zob. DA 10). Soborowe nauczanie o parafii rozwijał papież Jan Paweł II nauczając o jednoczącej roli wspólnoty parafialnej, skupiającej wierzących i niewierzących (CT 67). Uczył on ponadto, że w parafii objawia się i realizuje tajemnica Kościoła, który w parafii żyje i działa (ChL 26). Częste odniesienia do parafii w swoim nauczaniu opierał papież na przekonaniu, że „jest ona częścią niezbędną dla życia Kościoła.”¹ O podstawowej roli parafii zarówno w strukturze Kościoła jak i duszpasterstwie naucza również papież Benedykt XVI. W odniesieniu do Kościoła w Polsce wskazuje on, że parafia jest pierwszym miejscem budowania wspólnoty eklezjalnej. Pod kierunkiem duszpasterzy powinna się ona budować na kształt rodziny, z aktywnym udziałem świeckich zaangażowanych w różnorakie zrzeczenia religijne.²

O pierwszoplanowej roli parafii w budowaniu się wspólnoty Kościoła i podstawowym znaczeniu duszpasterstwa parafialnego w tym procesie przekonani byli także biskupi polscy. Wyrazem tego są publikacje zamieszczone w *Programach duszpasterskich* przygotowywanych corocznie przez Komisję Duszpasterstwa Ogólnego Konferencji Episkopatu Polski.

¹ Jan Paweł II. *Parafia wspólnotą wiary, nadziei i miłości*. OsRomPol 6:1985 nr I nadzw. s. 7.

² Benedykt XVI. Przemówienie do III grupy biskupów przybyłych z wizytą „ad limina” *Apostolstwo wiernych świeckich w Kościele*. OsRomPol 27:2006 nr 2 s. 35.

Opracowanie ks. M. Olszewskiego zatytułowane *Duszpasterstwo parafialne w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967-2000. Studium teologicznopastoralne* jest próbą syntetycznego przedstawienia duszpasterstwa na terenie parafii w oparciu o publikacje zawarte w tych programach. Można zaryzykować tezę, że recenzowane studium przedstawia wizję duszpasterstwa parafialnego, jaką mieli biskupi polscy w omawianym okresie.

Recenzowane studium składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy rozdział zawiera założenia metodologiczne pracy. Autor skupił się głównie wokół dwóch zagadnień: pojęcia planowania i programu duszpasterskiego, co dotyczy materiału źródłowego pracy, oraz zastosowanej w pracy metody. Wypracował on własne określenie programu duszpasterskiego: „program duszpasterski jest ustaleniem pewnego zakresu działania na krótki czas – jednego roku lub kilku lat, odpowiadający aktualnym potrzebom duszpasterskim celem usprawnienia działalności pasterskiej Kościoła, bądź przeciwstawienie się zagrożeniom płynącym z obszaru rzeczywistości pozakościelnej.”³ Określenie to zestawia z definicją programu duszpasterskiego, jaką wypracowała Komisja Duszpasterstwa Ogólnego Episkopatu Polski: „przez program duszpasterski [...] rozumiemy określone treści oraz działania duszpasterskie wprowadzone do normalnej pracy duszpasterskiej danego roku czy kilku lat. Mają one bądź wprowadzić w życie duszpasterskie pewne nowe problemy, wydarzenia, działania religijne, bądź pewne działy duszpasterstwa pogłębić, podkreślić ich aktualną doniosłość, poszerzyć, ukazać nowe formy ich przeprowadzenia.”⁴

W rozdziale tym ponadto przedstawiona została metoda, która autor posłużył się przy opracowywaniu materiału badawczego. Metodą to jest metoda jakościowej analizy zawartości. Stosowana jest ona w coraz szerszym zakresie od lat siedemdziesiątych XX wieku w takich dziedzinach, jak: socjologia, historia, pedagogika, a ostatnio także teologia. Postępowanie badawcze według tej metody zakłada plan działania, który uwzględnia cel i przewidziany przebieg badań. Źródła poddawane są ocenie ich stanu w aspekcie materialnym, a także oceniany jest stan ich zachowania i wiarygodność; prowadzący badania jest powiem świadomy, że nie można przyjmować ich bez zastrzeżeń. „Jakościowa analiza zawartości jest następnie traktowana jako proces rozumienia wielowarstwowych struktur znaczeniowych zawartych w badanym materiale. Nie może ona pozostawać

³ M. Olszewski. *Duszpasterstwo parafialne w świetle programów duszpasterskich Episkopatu Polski 1967-2000. Studium teologicznopastoralne* Białystok 2005 s. 24-25.

⁴ Tamże s. 30; zob. *Rodzina Kościołem domowym – Kościół domowy w służbie życia. Program duszpasterski na rok 1978/79*. Warszawa 1978 s. 3.

jedynie na powierzchni procesu badawczego, ale winna ukazywać jednocześnie niejawne struktury znaczeniowe.”⁵

Rozdział drugi recenzowanego opracowania ukazuje parafię jako miejsce urzeczywistniania. Autor opracował to zagadnienie wychodząc od nauczania Soboru Watykańskiego II o Kościele, koncentrując się na jego aspekcie wspólnotowym. Wspólnotowa natura Kościoła posłużyła autorowi za tło do rozważań o parafii rozumianej jako część Kościoła lokalnego, a następnie do przedstawienia społecznych uwarunkowań urzeczywistniania się Kościoła w parafii według programów duszpasterskich Episkopatu Polski. W końcu przedstawione zostały formy i miejsca urzeczywistnienia się Kościoła w parafii.

Podmiot duszpasterstwa parafialnego w świetle programów duszpasterskich ukazany został w rozdziale trzecim. Po naszkicowaniu zagadnienia podmiotu duszpasterstwa w ogólności ks. M. Olszewski przedstawił podmiot duszpasterstwa na terenie parafii. W pierwszym rzędzie przedstawił biskupa jako podmiot duszpasterstwa diecezjalnego i parafialnego oraz jego rolę i znaczenie dla duszpasterstwa w parafii. Następnie przedstawiony został prezbiter i jego podmiotowe zadania w duszpasterstwie parafialnym. Zagadnienie podmiotu duszpasterstwa w parafii uzupełnia ponadto tematyka związana z podmiotowym zaangażowaniem się osób konsekrowanych oraz osób świeckich. Wiele miejsca poświęcił autor zwłaszcza podmiotowości katolików świeckich w parafii, również tematyka rodziny katolickiej ukazana została w aspekcie jej podmiotowego, aktywnie zaangażowania w życie wspólnoty parafialnej.

Treścią kolejnego rozdziału jest duszpasterstwo zwyczajne realizowane na terenie parafii tak, jak przedstawiają to zagadnienie programy duszpasterskie. Autor opracowania ukazał to zagadnienie w oparciu o funkcje podstawowe parafii. Wstępem do zasadniczych rozważań jest przedstawienie tych funkcji, a także pojęcia duszpasterstwa parafialnego zwyczajnego w rozumieniu programów duszpasterskich. Duszpasterstwo zwyczajne w parafii realizuje się przez przepowiadanie Słowa Bożego, sprawowanie kultu i posługę pasterską. Realizacji tych funkcji ks. M. Olszewski poświęca wiele miejsca.

Duszpasterstwu nadzwyczajnemu realizowanemu w parafii poświęcony został piąty rozdział opracowania. Autor rozpoczyna go od przedstawienia koncepcji duszpasterstwa specjalnego w programach duszpasterskich Episkopatu Polski. W świetle tej koncepcji prezentuje poszczególne rodzaje duszpasterstwa specjalnego, które tam zostało omówione. Są to kolejno: duszpasterstwo młodzieży, rodzin, duszpasterstwo duszpasterzy, ludzi pracy, inteligencji oraz duszpasterstwo sytuacyjne

⁵ M. Olszewski. *Duszpasterstwo parafialne...* s. 36-37.

i specjalistyczne. Szczególnie wiele miejsca poświęca autor duszpasterstwu rodzin, wskazując tym samym, że jest ono przedmiotem szczególnej troski polskich biskupów.

Ostatni rozdział zawiera ocenę programów duszpasterskich Episkopatu Polski w odniesieniu do duszpasterstwa parafialnego. Zagadnienie to rozpoczyna ocena formalnego aspektu programów duszpasterskich. W dalszej kolejności poddane ocenie zostały: koncepcja podmiotu duszpasterstwa, duszpasterstwo zwyczajne i nadzwyczajne w parafii. Rozdział ten zamyka ocena możliwości realizacji programów w duszpasterstwie parafialnym. Autor opracowania wskazuje zarówno na walory, jak i na niedomagania programów duszpasterskich. Do zalet zalicza przebijająca z programów chęć objęciem wspólnym i spójnym działaniem duszpasterskim terenu całego kraju, dostosowanie tematyki programów zarówno do przesłanek teologicznych wynikających ze zbawczego posłannictwa Kościoła, jak i znaków czasu i aktualnej sytuacji Kościoła. Do mankamentów natomiast zaliczony został brak spójności w ujmowaniu niektórych zagadnień duszpasterskich, np. różnorodnych duszpasterstw nadzwyczajnych i brak ich systematyzacji. Na szczególną uwagę zasługuje wniosek ks. M. Olszewskiego, że programy duszpasterskie trudno jest w całości w prezentowanej formie wdrożyć do realizacji w duszpasterstwie parafialnym.

Recenzowane opracowanie zamyka obfita bibliografia dotycząca planowania w duszpasterstwie oraz duszpasterstwa parafialnego, aneksy prezentujące m.in. członków komisji duszpasterskiej Episkopatu Polski, skorowidz imion. Na uwagę zasługuje zwłaszcza streszczenie dzieła w języku niemieckim, które umożliwia zapoznanie się z jego treścią czytelnikom zza granicy i otwiera im drogę do zapoznania się z teologią pastoralną i duszpasterstwem na terenie Polski.

Opracowanie ks. M. Olszewskiego zawiera cenną analizę obrazu duszpasterstwa parafialnego w Polsce, jaką mieli biskupi polscy na przestrzeni wieku ludzi. Wskazuje ono na rozwój koncepcji tego duszpasterstwa i jego dostosowywanie do reform Soboru Watykańskiego II. Z drugiej strony duszpasterstwo to warunkowane było zmieniającą się sytuacją w Polsce, stawiającą przed Kościołem i duszpasterstwem parafialnym wysokie, ale niekiedy szybko różnicujące się i niekiedy sprzeczne ze sobą wymagania. Opracowanie to wskazuje pośrednio na cele i priorytety, jakie przyświecały polskim biskupom w planowaniu i realizacji duszpasterstwa. Wskazuje także na strategię duszpasterstwa w Polsce na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci; na jego walory i niedostatki.

Niewątpliwym walorem *Duszpasterstwa parafialnego* jest użycie przez autora metody jakościowej analizy treści, nieczęsto stosowanej w polskiej literaturze teologicznej. Pozwoliła ona na dokonanie

wielowarstwowej analizie zebranego materiału źródłowego. Dzięki zastosowaniu jej możliwe było uchwycenie wielu prawidłowości i wysnuęcie wielu różnorodnych wniosków z przeprowadzonych analiz.

Ks. Dariusz Lipiec
WSD Siedlce